

Dne 17. června 2017 zemřel v Praze PhDr. Jiří Vacek, literární historik, slavista a knihovník. Doktor Vacek se narodil 29. října 1939 v Havlíčkově Brodě, patřil však k významným obyvatelům Polné, kde žil až do svého odchodu na studia a pravidelně se do města vracel. Po celý život až do posledních dnů působil jako odborný pracovník Národní knihovny, v letech 1978–1992 zastával pozici ředitele Slovanské knihovny. Ve své odborné činnosti se zabýval zejména dějinami slovanských literatur a ruskou a ukrajinskou emigrací v Československu, ale publikoval také řadu článků z oboru regionální historie Polenska; v roce 2015 byl jmenován prvním a zatím také i posledním čestným členem Klubu Za historickou Polnou. Minulého roku vydal knižně své profesní vzpomínky pod názvem Slovanská knihovna, můj osud. Rozloučení se zemřelým polenským patriotem proběhlo 27. června v Zrcadlové kapli Klementina v Praze.

PhDr. Jiří Vacek (1939–2017)

PhDr. Jiří Vacek hned v počátku podpořil nově vzniklý sborník *Polensko*, do jehož druhého čísla zaslal odborný příspěvek – první z celkem dvaceti, které doktor Vacek na stránkách sborníku v letech 1996–2006 publikoval. Po delší odmlce zaslal v roce 2016 redakci soubor humorně podaných vzpomínek na své dětství strávené v Polné, dokumentujících každodenní život města i některé jeho tehdejší obyvatele, které sepsal o dva roky dříve. Za autora života, bohužel, stihly být publikovány pouze dva z těchto vzpomínkových článků. V tomto čísle sborníku je zařazena poslední vzpomínka, zakončená citátem vpravdě symbolickým.

Jiří Vacek

Řeč starých fotografií

V pestrém rejstříku vůní, jimiž bylo prosyceno mé rané dětství, zaujímala výrazné místo lahodná vůně čerstvého chleba, která se kolem mne rozprostřela, kdykoli jsem vešel do Půžova pekařství v Tře-

bízkého ulici č. 70. Přímo magicky na mne působila pekařská pec v provozu, nad kterou bravurně vládl pan Holas, veselý chlapík s uhrančivým pohledem očí jako trnky, na sobě bílý plátěný oblek. Rád žertoval a mne občas pěkně vystrašil svými eskamotérskými kousky. Nechal třeba vyklouznout z rukou plech s těstem připraveným k vsunutí do pece a těsně nad zemí jej zachytil anebo upustil prázdné plechy na zem za pekelného hřmotu, a kdyby místo do bílého byl oděn v černé, připadal bych si v jeho přítomnosti a v blízkosti sálající pece opravdu jako v pekle. Jednou jsem si všiml, že bílá kočička, která byla pro mne součástí pekárenského inventáře, má kožíšek na jednom místě připálený dohněda a dostalo se mi vysvětlení, že vlezla do trouby, ta se poté zavřela a začala zahřívat a jakmile příjemné teplo začalo přecházet v horko k nevydržení, spustila kočka povyk a byla včas vysvobozena, takže ze smrtelného nebezpečí vyvázla ještě docela lacino. Po mnoha letech jsem četl v novinách podobnou vzpomínku z dětství, kterou uveřejnil spisovatel Josef Heyduk, bratranec polenského městského důchodního a člena hasičského sboru pana Eduarda Hejduka. Mně ta Heydukova vzpomínka jaksi docela splynula s mou vlastní. U paní Půžové jsme nejen nakupovali chléb – pro rohlíky jsme zase chodili spíše do Neubauerova pekařství v Poděbradově ulici – ale nechávali si také za poplatek péci vánočky, buchty a koláče, které maminka předtím doma připravila.

Nejen vůni chleba jsem si trvale odnesl spolu s hřejivou atmosférou Půžovic pekárny, vděčnou vzpomínku jsem si uchoval rovněž na pana Bedřicha Půžu, staršího syna paní Půžové. Po uzavření českých vysokých škol na začátku války byl nucen přerušit studia na brněnské univerzitě a vrátil se do svého rodného města. Byl jedním z nemnoha polenských občanů, které mám v živé paměti ještě z protektorátního období. Může za to ani ne tak pekárna, jako jedna docela malá věcička. Pan Půža totiž vlastnil fotoaparát. A k tomu měl dobré srdce. A tak ochotně půjčoval aparát mému otci, kdykoli ten ho o to požádal. Otec pak během let zhotovil úctyhodné množství snímků s polenskými motivy, na většině z nich je ovšem středem pozornosti moje maličkost, míněno doslova.

Probírám-li se těmi fotografiemi, vydávám se zároveň proti proudu času a vrací se mi dětství v podobě drobných scének, z nichž si na některé vzpomínám, jiné se ocitly mimo dosah paměti. Jsem uveleben v kočárku na polenském náměstí a tvářím se přitom důležitě a už poněkud odrostlejší jedu kolem elektrárny na žebřinovém vozíku taženém Ivanem Hercíkem z hokynářství, o několik let starším než já. Jindy zase stojím na plošině vagónu polenské lokálky a také vyhlížím z jeho okna, o časovém zařazení neklamně hovoří mezi okny umístěná zkrat-

ka: BMD/ČMD (Böhmisch-Mährische Bahn/Českomoravské dráhy). Častěji pobývám v blízkosti církevních objektů, jednou usazen na schůdku kapličky na Kalvárii, jindy na stupni sousoší Nejsvětější Trojice na náměstí, ale také před kapličkou u Podleského mlýna, poté stojím uprostřed spousty sněhu před kapličkou sv. Jana Nepomuckého na hrázi rybníka Pekla anebo s maminkou před kostelem sv. Anny na Sezimově náměstí. Neuchyluji se však pouze pod ochranu svatých, ochrannou ruku nade mnou drží i dvojice kominíků, v jejichž společnosti se nalézám. Také jsem se ocitl po boku Magdy Vyhnánkové (či snad Vyhnálkové?), děvčete podle fotky o něco staršího než já. Její rodina brzy po válce odešla z Polné kamsi do pohraničí a já si ještě dnes jasně vybavuji, jak z vilky na Kateřinově spouštěli nábytek z prvního patra širokým oknem do připraveného stěhovacího vozu. Nejednou jsem zvěčněn při „pracovních“ i jiných bohulibých činnostech. Nejraději jsem pumpoval vodu – namáhám se s táhlem pumpy mezi kašnou a sousoším na náměstí, pumpuji pod Kalvárií, v pozadí je vidět židovský hřbitov, další pumpy již nejsem s to identifikovat. Také zametám metlou jakýsi dvorek, jedu kamsi s prázdným trakařem, ale nejnáročnější práci vykonávám na polenském nádraží, kde zvedám z hromady polen asi metrový kus, vagón lokálky za zády. Nejednou se vyskytuji ve společnosti živočišné, jednou je to foxteriér z lékárny U černého orla, tu zase držím na vodítku ohaře a drbu ho za ušima, jindy krmím voříška před pomníkem padlým, rovněž krmím holuby na jednom z dvorků pod Dolní branou pozorován jejich majiteli, mohu předložit i krmení kozy a ovce. Úsměv vzbuzuje scéna, kdy dřepím na bobku, máje ruce položeny na těle vepře domácího, rozvaleného blahobytně vedle mne. S krmením souvisí i dvojice snímků, na nichž moje maličkost chybí. Na jednom lze spatřit pouze nataženou ruku s dlaní vzhůru na pozadí východního chrámového průčelí. Otec se totiž chystal zachytit známou polenskou osobnost, profesora Českého vysokého učení technického Jaroslava Pittnera, či vlastně jeho pravici v okamžiku, kdy mu na ní přistála pěnkava přivábená připraveným zrním, avšak než stačil stisknout spoušť, nezdárný pták uletěl. Záměr se však nakonec přece jen zdařil, na druhém snímku sice již sice není vidět chrám, zato pěnkava z dlaně zobe.

Na značku fotoaparátu pana Půži se nepamatuji, pouze si vybavuji ochranné kožené pouzdro tmavohnědé barvy s řemínkem. Dokonce spočívá vedle mne na lavičce v parku, nad obchodem za mémi zády je vidět velkým písmem provedené jméno majitele: „F. Pavlíček“, jindy je zase držím v ruce, když trůním na pařezu na lesní mýtině v Březině. To pouzdro mi připomnělo horkou chvíli, kterou můj otec zažil. Jednou totiž zapomněl vypůjčený fotoaparát pana Půži na lavičce pod starou

borovici při cestě podél Obecního lesa. Když se vrátil na místo, s úlevou zjistil, že fotoaparát zůstal na místě.

Jakmile skončila válka, dokončil pan Půža vysokoškolská studia a v roce 1946 se odstěhoval do Poličky, kde se stal profesorem na gymnáziu. Víím, že mu, zpočátku určitě, chyběly polenské lesy, alespoň si tehdy posteskl mému otci, že tam postrádá les v bezprostředním městském okolí. Přesto se s městem dokonale sžil a získal si úctu a oblibu nejen jako pedagog, ale i jako zanícený regionální kulturní pracovník. Navštívil jsem ho bezmála čtyřicet let poté, co opustil Polnou, byl už v důchodu, nikoli však na odpočinku.

Miloval francouzskou literaturu a na svém náhrobním pomníku na poličském hřbitově má citát ze Saint-Exupéryho: „A co dává smysl životu, dává smysl i smrti.“

Jan Prchal

Moje vzpomínka na vzácného přítele – dr. Jiřího Vacka

Nedávné úmrtí Jiřího Vacka mě velmi rozesmutnilo. Ihned jsem si vybavil první prožitky z mého dětství. První setkání s ním, jeho vytříbené slušné vystupování, jeho stále rozjasněnou tvář. Z období mé docházky do první a druhé třídy základní školy si vybavuji, jak k nám Jirka při svých sporadických návštěvách v Polné občas docházel. Tehdy již žil coby student v Praze na koleji a později, než získal svůj trvalý byt, u svých příbuzných. Jeho rodiče žili v Polné, v Třebízského ulici čp. 51, a z našeho domu, čp. 24 na Husově náměstí, to bylo k Vackům jen „pár kroků“. Jirka rád navštěvoval mého tatínka a pokaždé zabředli do hovorů o hudbě, umění a literatuře. Tatínek byl dirigent a kapelník dechové hudby a hudbě též vyučoval. Doma jsme měli velkou knihovnu čítající cca 2500 svazků, knihy byly takřka všude – v sekretářích, v policích v tzv. kumbálu na chodbě měšťanského domu, ve skříních. Když k tomu přidám tatínkův rozsáhlý archiv hudebnin a not ve dvou skříních, pak předměty z papíru zaplňovaly téměř celý byt. Když Jirka zjistil, že jako malý šestiletý kluk sbírám známky, při několika návštěvách mně dovezl z Prahy sestavu cizokrajných známek a jednou dokonce, k mým narozeninám, velký zásobník na známky.

Naše rodina udržovala s Vackovými dlouhodobě přátelské styky. Moje mamka – švadlena – se kamarádila s Jirkovou maminkou, obě měly zálibu též v pěstování pokojových květin a obě později pracovaly v polenském závodě n. p. Pleas Havlíčkův Brod. Rády si povídaly o všem možném.

J. Prchal a J. Vacek na procházce městem v roce 2006 (foto L. Vomlelová)

Po mém návratu z vojenské základní služby v Písku do Polné jsme s manželkou založili rodinu a bydleli jsme v Jeronýmově ulici čp. 109. I tam nás Jirka navštěvoval. Po přestěhování do paneláku v Palackého ulici v roce 1974 u nás Jirka i několikrát spal. Kdykoliv přijel, zašli jsme navečer, jak se říká „na pivo“, do některé z polenských restaurací na Husově náměstí. Vždy bylo o čem povídat a já jsem získával od Jirky mnoho cenných informací a pouček nejen o polenské historii. Později, když jsem vybudoval vystavovatelný filatelistický exponát „Historie polenské pošty“, mně přispěl do sbírky několika cennými údaji o poštovníctví.

V roce 1996 jsem se rozhodl obnovit vydávání sborníku Polensko. Pro myšlenku se tehdy nadchli moji polenští přátelé František Mach a Václav Fišar. Vydávání čtvrtletníků jsme měli tudíž na bedrech my tři, jak výběr vhodných příspěvků, tak i uspořádání a tisk. Když jsme vydali druhé číslo, přišel k nám do obchodu s knihami Josef Zeman z Polné a s velkým údivem pravil: „Vy jste ještě vydali druhé číslo Polenska? Kde jste získali příspěvky?“ Jaké pak bylo jeho ještě větší překvapení, když vyšlo číslo 3, a v tom roce i číslo 4. A právě v počátečním vydávání a udržení sborníku nám velmi pomohl svými skvělými příspěvky Jirka Vacek. Byl inspirací a pobídkou, velkým a příkladným vzorem pro další autory-příspěvatele, jako např. pro Milana Šupa, Jarku Hajnovou a zejména pro mě. Ještě loni nás chválil, že jsme po dobu dvaceti let vydávání sborníku udrželi a měl radost, že je o Polné stále co publikovat.

Jirka byl člověk velmi skromný a hodný, přitom neuvěřitelná studnice informací z historie a literatury. Pan Bohuslav Hladík o něm říkal,

že je „chodící encyklopedie“. Jirka byl i neúnavným turistou. Vím, že od jara do podzimu nachodil pěšky stovky a stovky kilometrů po Čechách a Moravě. Kdykoliv jsme se v Polné setkali, sděloval mně, kde všude byl, koho navštívil. Vždy plný vitality a dobré nálady, rozdával kolem sebe radost a pohodu, ale svými znalostmi přitom vzbuzoval u svých posluchačů úctu a uznání. Pro mě byl velkým vzorem.

Když jsem v roce 2002 připravoval v našem nakladatelství Linda k vydání *Biografický slovník Polenska*, bránil se, aby tam byl též uveden. Stálo mně to, a stejně tak i pana Bohuslava Hladíka, hodně přemlouvání, než zaslal o sobě jen kratičký text, který jsme pak museli ještě doplnit. Tak významný literární vědátor, slavista, publicista a překladatel, ředitel Slovanské knihovny v Praze, a on o sobě napíše jen pár skromných vět. Jeho medailon jsem proto poněkud rozšířil, údaje jsem čerpal z České slavistiky a z archivních dokumentů u pana Hladíka. Posléze s textem o sobě do biografického slovníku Jirka nakonec souhlasil.

Jeho přínos v oblasti literární vědy je nepřehlédnutelný. Z jeho posledních prací lze zvláště vyzdvihnout některé životopisné příspěvky významných českých osobností v obsáhlém díle *Biografický slovník českých zemí* Historického ústavu Akademie věd Praha, jež vychází v nakladatelství Libri Praha od roku 2004 (dosud vyšlo 18 svazků).

Závěrem chci upozornit na Jirkovu knihu *Slovanská knihovna – můj osud*, která vyšla v roce 2016 nákladem Národní knihovny. Jak je uvedeno v nabídce distributorů a několika knihkupectví: „*Knížku lze charakterizovat jednou větou: Netradičně pojaté memoáry, které si přečtete se skutečným potěšením. Knihovník, slavista a literární historik, mezinárodně respektovaný odborník specializující se na problematiku ruské, ukrajinské a běloruské emigrace Jiří Vacek na stránkách těchto pamětí se ukázal jako talentovaný vypravěč. Proud vzpomínek zahrnuje především více než půlstoletí jeho práce ve Slovanské knihovně (dnes odbor Národní knihovny České republiky), jedné z nejvýznamnějších světových slavistických knihoven, kde působí od roku 1964. Autor připomíná nejen důležité události z dějin „Slovanky“, ale představuje i širokou plejádu osob (pracovníků knihovny i odborných badatelů-slavistů z celého světa), kteří s ní přišli od jejího založení v roce 1924 do kontaktu. Téměř románové příběhy – ať už tragické, nebo humorné – tvoří umně poskládanou mozaiku, která vás při četbě okouzlí svou barvitostí a človenstvím.*“

Několik měsíců po vydání pozoruhodné knížky Jirka Vacek zemřel. Chtělo by se říct: „...že by snad napsáním a vydáním svých vzpomínek svůj osud přivolal?“ Ale to jistě ne!

Polná na starých mapách 16., 17. a 18. století

Před několika lety se mi dostaly do rukou fotokopie dvanácti starých map Moravy ze 16. – 18. století, které tehdy vyšly jako nástěnný kalendář. Při jejich podrobnějším studiu se zaměřením na umístění města Polné jsem s překvapením zjistil jistou variabilitu, když na některých mapách je Polná zakreslena v Čechách, na některých pak na Moravě. Tato skutečnost podnítila můj zájem o bližší seznámení s historií kartografie.

Průběh celé česko – moravské zemské hranice je na mapách velmi stabilní až na dvě anomálie a to právě na zakreslení průběhu hranice v okolí Polné, ve druhém případě pak v oblasti města Poličky, kdy na některých mapách se objevuje jakýsi apendixový výběžek hranice u hradu Svojanov směrem k Bystře. Tyto poznatky budou konkrétně popsány u jednotlivých map v průběhu textu.

Vývoj státní, ale i zemské hranice byl výsledkem mocenských sporů o území, výskytu důležitých obchodních cest, utváření krajiny s jejími horstvy, neprostupnými lesy, bažinami, vodními toky s možnostmi tyto překážky překonávat, obvykle na hraničních bodech, kde byly budovány brody, hrady, tvrze a osady. Státní hranice se během staletí proměňovala, byť celkový tvar a rozsah jádra českého státu přetrval od 11. století doposud. Česko-moravská zemská hranice byla stálejší a v okolí Polné probíhala, a vlastně i do dnešních dnů probíhá, nejbližší asi 7 km východně po nevýrazném horském hřebenu lesa Špitál ve výšce 600–700 m n. m. Hřeben se severojižní expozicí tvoří rozvodí vodních toků tekoucích západně k povodí Labe, východně pak k povodí Dyje a řeky Moravy. Mělká horská sedla mezi Janovicemi a Rudolcem, Stájí a Arnolcem byla snadno překonatelná, brody na horních tocích potoků byly mělké.

Zpočátku vznikaly mapy jako pouhé náčrtky, které se postupně zdokonalovaly v individuální kartografická díla zemských či vrchnostenských zeměměřičů malovaná v originále na pergameny či plátna. Později pak jako mědirytiny s možností tisku až stovek kopií. Právě vojenské, poštovní a silniční mapy z konce 18. století se již vyznačují velkou přesností. Od poloviny 19. století jsou vytvářeny mapy katastrální, od počátku 20. století pak i mapy letecké. Staré mapy jsou tak svébytným typem historického pramene.

Nejstarší tištěnou mapou Čech je mapa vytvořená Mikulášem Klaudiánem v roce 1518. **Polná je zde zakreslena v Čechách** se znakem husitského kalicha coby utrakvistické město společně s Kamenicí,

Německým Brodem či Chotěboří. Uspořádání světových stran je v opačném gardu, kdy západ je umístěn napravo, východ nalevo, jih nahoru a sever dolů. Rozvržení světových stran, které používáme dnes, bylo zavedeno až v průběhu 17. století.

Další mapou Čech je neméně zajímavá mapa anglického vydavatele Johna Speeda z roku 1626. I zde je **Polná, jakožto město s hradem, umístěna do Čech**. Na mapě jsou nastíněny i hranice některých krajů a je zcela zřejmé, že Polná leží v té době v Čáslavském kraji /to je potvrzeno i v textu publikace J. Čejky a kol. – *Polná 1242–1992*. Po správné reformě českých zemí v roce 1714, kdy byl počet krajů zredukován ze 14 na 12, je Polná opět uváděna v českém Čáslavském kraji/.

Na této Speedově mapě jsou v jejím záhlaví zobrazeny veduty šesti významných českých měst – Prahy, Chomutova, Loun, Slaného, Čáslavi a Polné. V případě našeho města je to pochopitelné, neboť Polná ležela na jedné z větví významné haberské obchodní cesty vedoucí z Čech na Moravu a dále do Vídně. Město bylo opevněno s nedalekým mohutným hradem se stálou vojenskou posádkou.

Anomálie se objevují až na dalších výše zmíněných mapách Moravy, jak uvádím v následujícím přehledu.

Fabriciovy mapy Moravy:

- rytec G. Mercator a J. Hondius, Amsterdam, 1585
- rytec a vydavatel A. Ortelius, Antverpy, 1589
- rytec D. Custodius, vydavatel J. Bell, Vídeň, 1627

Zemská česko-moravská hranice je stabilní s tím, že **Polná je zakreslena vždy v Čechách**.

Komenského mapy Moravy:

- rytec A. Goss, vydavatel C. J. Vischer, Amsterdam, 1627 – **Polná je na Moravě**, v průběhu hranice v oblasti Poličky se objevuje apendixový výběžek do území Moravy u Bystré. V záhlaví mapy jsou veduty čtyři moravských měst – Znojma, Brna, Olomouce a „Polné“. Komenský zcela opomenul větší a jistě i významnější Jihlavu. Zde můžeme jen spekulovat, zda neměl k dispozici tiskařský štoček Jihlavy, či mu byla Polná, jako město do roku 1623 s protestantskou duchovní správou, sympatičtější.
- rytec a vydavatel J. Janssonius, Amsterdam, 1628 – **Polná je na Moravě**, výběžek u Bystré.
- rytec J. Hondius, vydavatel W. Blaeu – Janszon, Amsterdam, 1635 – **Polná je na Moravě, hrad však v Čechách**, výběžek u Bystré.
- rytec S. Dvořák, mapa vydaná ve spisu T. J. Pešiny z Čechorodu, 1677 – první český tisk, když všechny předchozí byly tištěny v němčině či

angličtině. **Polná je položena v Čechách, hrad, který je západně od města však kupodivu na Moravě!** Výběžek u Bystré zachován.

- rytec H. Hondius, vydal M. Pitt a W. Nicholson v Anglii, 1681–1683. **Polná je na Moravě, hrad v Čechách.** Výběžek u Bystré.

Opět Fabriciovy mapy Moravy:

- rytec J. Janssonius, vydal F. Witt, Amsterdam, 1671. **Polná je v Čechách,** výběžek u Bystré není zakreslen.
- rytec P. Coronelli, vydal V. M. Coronelli, Benátky, 1692. **Polná je v Čechách,** výběžek u Bystré není zakreslen.

Mapy Moravy Jana Kryštofa Müllera:

- rytec a vydavatel J. B. Hermann, Norimberk, 1720/26. **Polná je v Čechách.** Výběžky hranice u Bystré, ale i nově u Mor. Třebové.
- rytec M. A. Porter, vydal T. C. Porter, Augsburg, 1758. **Zde Polná překvapivě opět na Moravě a hrad v Čechách.** Na obou mapách je již barevně vyznačeno 6 moravských krajů – Jihlavský, Znojemský, Brněnský, Olomoucký, Přerovský a Uhersko Hradištský.

J. K. Müller však vydal svoji první mapu Moravy již v roce 1717. Její originál je uložen v Rakouské národní knihovně. Mapování mu trvalo téměř 4 roky a je na svou dobu velmi přesné a detailní. Müller působil na přelomu 17. a 18. století jako císařský zeměměřič. Svoji první mapu pojal jako dar císaři Karlu VI.

O vyjádření k výše uvedené problematice jsem požádal Historický ústav Akademie věd České republiky v Praze, oddělení historické kartografie, které vede ředitelka ústavu Prof. PhDr. Eva Semotánová, DrSc. Zde předkládám její odpověď: *„Kartografie ve starších dobách, v podstatě až do počátku 19. století, byla velmi nepřesná. Mapy nebyly zhotovované tak, jak je tomu dnes, nebo jak tomu bylo v 19. a částečně 18. století, ale obvykle obkreslované jedna od druhé, nebo velmi jednoduše měřené v terénu /a to spíše podrobnější mapy panství/. Někteří autoři se snažili použitou předlohu vylepšit, zpřesnit, tak jako Komenský, což deklaroval ve věnování mapy /pracoval s Fabriciem/. Jiní ale předlohy naopak zjednodušovali, až vznikaly přímo kartografické paskvily. Mapy vydávala kartografická oddělení, pro něž byla rytina na měděné desce cenným firemním majetkem. Přesností a věrohodností se však obvykle v nakladatelstvích nezabývali. Upravit měděnou desku v případě, že byl obsah s chybami, nebylo zvykem. Aktualizace se prostě nekonaly. Navíc, mapy našich zemí vydávala zahraniční nakladatelství až do konce 18. století, jejich kartografové nebyli znalí češtiny, názvy, hranice i poloha míst byly komoleny. Kartograf, nebo i jen rytec, který s předlohou praco-*

val, se mohl dopustit chyby, nebo použil určitou předlohu viz Fabricius – Polná v Čechách, Komenský – Polná na Moravě.

Umísťování Polné na různé strany česko-moravské hranice proto nelze považovat za úmysl nakladatelů, ale za neznalost skutečné situace při použití určité předlohy. U vedut Brna, Olomouce, Znojma a Polné je možné, že nakladatel využil předlohu z důvodů, které asi těžko zjistíme. Pokud se nedochovaly údaje o tom, jak autor, kartograf, rytec, nakladatel smýšleli a proč konali tak, jak konali, můžeme vytvářet různé hypotézy a domněnky, ale bohužel zůstanou obvykle neověřené. Když se vžijete do pozice kartografů a nakladatelů té doby, informační toky byly oproti současným naprosto nedostačující. I tak vznikala krásná, i když nepřesná díla.“

Použitá literatura:

Čejka, J. a kol.: *Polná 1242–1992*. Městský úřad Polná: Polná 1992.

Klepáč, V.: *První detailní mapa Moravy slaví 300 let*. Právo, únor 2017.

Semotanová, E. a kol.: *Akademický atlas českých dějin*. Academia: Praha 2014.

Část Komenského mapy Moravy z roku 1677, kde město Polná je zakresleno v Čechách, kupodivu západně ležící hrad na Moravě

Válečné události na polensko-přibyslavském panství

Část III. – od sedmileté války do bitvy u Štoků

Roku 1758 v druhém roce sedmileté války bylo panství povinno dát 37 mužů rekrutů, roku 1759 pak 78 mužů.

Sedmiletá válka (1756–1763) nepostihla přímo území panství polenského. Obyvatelstvo jeho vyčerpáno válkami předcházejícími a častými novými rekvizicemi tonulo v nedostatku potřeb životních a v bídě, což mělo zhoubný vliv na tělesnou jeho zdatnost. Roku 1758 rozmohly se na panství nakažlivé smrtelné nemoci měrou povážlivou.

V létě roku 1758 prošly Polnou regimenty Daun, Princ Karel, Pallavicini, Kolovrat, Neuberg a jiné.¹ Měsíčně muselo se jim dávat 60 strychů žita, nepočítaje v to oves a seno. Když žito nebylo, muselo se jinde kupovat strych po 4 zl. a 10 až 18 kr. Když nepřítel vtrhl do Moravy, převezly se zásoby do Německého Brodu. V červenci 1758 převáželo se zase všechno do Brna. Panství muselo týdně opatřit 60 čtyřspřežních povozů. Zajatci posílali se přes Polnou. Feldmaršál Daun poslal dva státní zajatce do Polné na zámek. Poněvadž zde nebylo žádných vhodných pokojů, umístil je Jan Kašpar Khautz ve svém cizineckém pokoji. Výslech konal zde generál Lasei. Jeden zajatec byl syn purkmistra ze Schwainitz, který v pruském vojsku byl proviantní důstojník, zranil však jednoho poručíka, utekl a hledal službu v rakouském vojsku. Druhý byl jistý W. von Jentsch, který v první válce svoje slezské statky prodal a v Polsku se chtěl usadit a nyní chtěl jít do Vídně. Byl to asi mazaný hoch; Khautzovi, který měl plnou hlavu různých strojů, vypravoval, že se vyzná v hornictví a v mašinerii, a ví prý o mašině, kterou 2 tisíce lidí na 40 tisíc mužů poraziti může, což Khautz sděloval knížeti, věře tomu.

¹ Pozn. redakce: od února 1758 byly v Polné, Přibyslavi a Nížkově zřízeny provizorní vojenské lazarety, ve kterých zemřely stovky uherských, rakouských a bavorských vojáků. V Polné byli pohřbíváni do hromadných hrobů u hřbitova sv. Kateřiny, nížkovský hřbitov nemohl tolik těl pojmout, a tak bylo přes sto vojáků pochováno do šachty směrem k Rosičce. V samotné Přibyslavi mělo toho roku zemřít 744 bavorských vojáků, kteří byli uloženi do hromadných hrobů do místa před dnešním novým hřbitovem, 2 důstojníci byli pohřbeni v kostele. Srov. Půža, František: *Kronika přibyslavská*. Přibyslav 1914, s. 89–90, a Turecký, Karel: *Kniha pamětihodných událostí, zaznamenaných Petrem Floriánem, děkanem polenským, od roku 1726*. Polná 1939, s. 54.

Roku 1758 bylo rekvizice uloženo na panství polenském na jednoho ušedlíka 20 centů sena, tedy na celém panství přes 6 tisíc centů, 2 centy mouky a 24 strychů ovsa.

Roku 1758 vymáhali stavové čeští příspěvek na *subsidiu praesentaneum* (vydatnou výpomoc) v obnosu 506.709 zl. 20 kr. splatných do konce dubna ve čtyřech měsíčních lhůtách. Vrchnosti byly povinny dáti jednu třetinu, poddaní dvě třetiny. Na polenskou vrchnost připadlo platu 714 zl. 6 kr. 2 denáry, na poddané 1829 zl. 58 kr. Roku 1759 byly v Čechách vypsány ohromné dodávky sena. Na panství polenské připadlo 8730 centů. Sehnalo se 1365 centů sena. Zbytek uhradil se v penězích po 1 zl. za cent.

Prvou neděli v červnu roku 1778 ohlášen byl z kazatelen kostelů panství polenského patent o generálním pardonu, vydaný královnou Marií Terezií dne 3. května 1778. Slibovala v něm všem dezertérům od císařsko-královských regimentů „*necht' by oni byli Němci anebo jakýkoliv jiní vlastencové, anebo i cizozemci a se buď v jejich dědičných anebo v jiných zemích zdržovali*“ úplné prominutí trestů za „*jejich provedenou chybu a protrženou přísahu*“, když v času čtyř měsíců května, června, července a srpna do svých předešlých císařských vojenských služeb dobrovolně se navrátí, neb v cizích zemích u císařsko-královských legátů se ohlásí, když jinak „*mimo utečenství žádnou jinou závadností a proviněním stížení nejsou.*“ Zajišťovala jim, že jejich předešlá chyba nikdy jim nebude směti býti předhazována, nýbrž v stále zapomenutí přijíti má a muset bude, následovně oni takoví beze všeho ostýchání a bázně nějakého trestu všude se hlásiti mohou, jakož i takoví, kteří by k službám vojenským již neschopni býti se poznali, jen když se ohlásí a dobrovolně dostaví, při jejich navrácení zase v svých zemích svobodně zůstati moci budou. Milost vztahovala se na dezertéry, kteří ještě před ohlášením patentu od vojska utekli.

Té doby stávaly už stále obvody doplňovací. Panství polensko-přibyslavské náleželo do 9. kantonu; odvedenci příslušeli 28. pluku a řazení byli do 9., 10. a 11. kompanie. Pluky měly čísla od roku 1769. K deváté kompanii dodávaly mužstvo: Polná, Brzkov, Hrbov, Velká Losenice, Malá Losenice, Pořežín, Račín, Sázava, Buková, Nížkov, Poděšín, Rosička, Špinov, Přibyslav, Dobrá, Německá a Česká Jablonná, Modlíkov, Nové Dvory, Poříč, Hřiště, Šenfeld, Volešná, Borová, Horky, Peršíkov, Slavětín, Strážov, Vepřová a Ždírec.

Do 10. kompanie patřilo mužstvo z: Dobroutova, Kamenné, Janovic, Skrýšova, Dolní Věžnice, Záborné, Německého Šicendorfu, Malé

Věžnice, Horní Věžnice, Šachotína, Stříbrných Hor, Českého Šicendorfu a Utína.

K 11. kompanii náleželo mužstvo z Oudoleně, Jitkova, Krucemburku, Kohoutova, Benátek, Hluboké, Ranska, Siráková, Bílku, Markvartic, Sopot, Sobíňova a Nové Vsi.

Koncem 18. a počátkem 19. století zaměstnávaly Rakousko války s Francií. Tato vypověděla nepřátelství Františku, králi českému a uherskému, dne 20. dubna 1792.

V prvních letech válečných zůstalo území panství polensko-přibyslavského ušetřeno přímých následků vypuklých bojů. Muselo přispívat však na zásobování vojska dodáváním obilí za stanovenou náhradu. Škodu trpělo tehdy, nemohlo-li za určený obnos obilí dodat a muselo zaň dopláceti. Toto zatížení panství a obcí bylo snesitelné, jak ukazují záznamy týkající se města Polné. Krajským nařízením ze dne 6. dubna 1793 bylo město Polná povinno dodat do Kolína 33 měřic žita a do Prahy 117 mír ovsa. Dodávka žita i ovsa byla svěřena židu Davidu Kleinovi. Obdržel za ni vedle předepsané bonifikace státní od města příplatek 30 zl. 57 kr.

Dodávka za rok 1794 činila 303 míry žita a 266 mír ovsa a byla převzata liferantem za běžnou bonifikaci. Občané polenští tím žádné škody netrpěli.

Dne 13. listopadu 1794 nařídil krajský úřad Polenským, aby pro rok 1795 odvedli do Kolína 303 míry žita a do Čáslavě 265 mír ovsa. Bonifikace za míru žita obnášela 1 zl. 30 kr., za míru ovsa 1 zl. Dodávku předala obec Davidu Kleinovi. Za každou míru žita dala mu o 24 krejcarů více, míru ovsa smluvila s ním na 59 ½ kr. Zaplatila mu tudíž za oves 262 zl. 47 kr. 2 denáry, sama obdržela státní bonifikace 265 zl. Na rok 1796 předepsána byla městu Polné dodávka 302 mír žita a 321 mír ovsa, vše do Tábora. Za každou míru žita musela obec připlatiti Davidu Kleinovi 1 zl. 8 kr., celkem 342 zl. 16 kr., za míru ovsa Eliášovi Löwenthalovi 32 kr., celkem 171 zl. 12 kr. Předražením obilí utrpělo město Polná toho roku škodu 513 zl. 28 kr.

Krajským nařízením ze dne 6. listopadu 1796 bylo městu Polné uloženo dodat pro rok 1797 do Čáslavě 302 míry žita a 321 mír ovsa. Tuto dodávku předalo město Josefu Seegenovi ponechávajíc mu státní bonifikaci a připlatíc mu na každou míru obilí 24 ½ kr., což při 623 mírách činí ztrátu 254 zl. 23 kr. 2 denáry.

Rovněž příštího roku předalo město vojenskou dodávku 302 míry žita a 320 mír ovsa do Německého Brodu Josefu Seegenovi. Připlatilo mu vedle ponechané bonifikace státní na každou míru žita 37 kr., na

míru ovsa 27 kr., celkem 330 zl. 14 kr. Hned v lednu 1798 vyzváno bylo město Polná, aby dodalo do Německého Brodu 33 centů sena. Opatřil je Josef Seegen, když mu obec přidala na každý cent 32 kr. ku státní bonifikaci, úhrnem 17 zl. 36 kr. Ještě téhož roku dne 12. dubna nařídil krajský úřad, aby město Polná opatřilo 214 mír ovsa a 33 centů sena a dodalo vše do Německého Brodu. Bonifikace za oves obnášela 51 kr. za míru, to je 181 zl. 54 kr. Dodavateli Josefu Seegenovi zaplatiti musela však obec za míru 1 zl. 23 kr., celkem 296 zl. 2 kr. Seno dodal Eliáš Löwenthal za příplatek 30 kr. na každém centu. Doplácela obec 16 zl. 30 kr. V září 1798 muselo město Polná dodati ještě 108 centů sena. Dodavateli Josefu Seegenovi připlatila za každý cent 36 kr., celkem 64 zl. 48 kr. Za 14 dní poté došlo nařízení, by dodalo do Německého Brodu 378 mír ovsa. Náhrada za 1 cent obnášela 1 zl. 17 ½ kr., za 378 mír tedy 488 zl. 15 kr. Peníze ty obdrželo sice město, muselo však za dodávku zaplatiti Josefu Seegenovi 774 zl. 54 kr., to je na každou míru 2 zl. 3 kr.

V říjnu 1798 muselo město Polná dodati do Německého Brodu 302 míry žita. Opatřil je německobrodský Conrad po 2 zl. 19 kr., to je 699 zl. 38 kr. Bonifikace 1 zl. 30 kr. za míru připadla pak městu.

V příštím roce 1799 dne 28. září nařízeno polenské obci, aby na rok 1800 odvedla do Německého Brodu 301 míru žita a 384 mír ovsa. Dodávku zprostředkoval Josef Seegen, vymíniv si za míru žita 3 zl. 30 kr., to je celkem 1053 zl. 30 kr. a za míru ovsa 2 zl. 15 kr., to je 864 zl. Obec obdržela náhrady za míru žita 1 zl. 30 kr., to je 451 zl. 30 kr., za míru ovsa 1 zl. 17 ½ kr., to je 496 zl.

V srpnu 1800 vypsána byla městu Polné dodávka 18 centů sena do Freistadtu v Rakousích. Převzal ji dodavatel Adam Heller, když obdržel vedle bonifikace příplatek 3 zl. 52 kr. na každý cent. Měsíc na to opatřiti muselo město opět 14 centů sena a dovézt je do Jindřichova Hradce. Dodávku obstaral Josef Karel Měřínský za 4 zl. za 1 cent. Když seno bylo odvezeno na místo určení, seznało se, že mělo býti vlastně dodáno do Pelhřimova. Chyba byla v nejasném nařízení krajského úřadu. Město muselo tudíž znovu opatřiti 14 centů sena po 4 zl. a dodati je do Pelhřimova. Krajský hejtman z Libínů slíbil, že tento přehmat obci vynahradí. Slibu svého pro smrt splniti nemohl.

Dodávku žita pro rok 1801 vypsanou v září 1800 v množství 301 mír obdržel ve veřejné dražbě polenský František Koráb. Obec zaplatila mu za každou míru 3 zl. 33 kr. Sama obdržela od eráru po 2 zl. 15 kr. Dodávku ovsa pronajali někteří polenští měšťané za 1 zl. 25 kr. míru. Obec dostala od eráru za míru 1 zl. 27 ¾ kr.

Do 27. března 1801 měli polenští obyvatelé složit v Německém Brodě 38 centů slámy na krmivo. Dodávku tu získala ve veřejné dražbě Pavla Löwenthalová. Přidali jí vedle bonifikace na každý cent 1 zl. 38 kr.

Příštího roku 1802 uloženo bylo zemským guberniem polenské obci, aby přivezla do Litomyšle 131 mír žita a do Pardubic 150 mír ovsa. Za míru žita stanovena byla náhrada 2 zl. 40 kr., za míru ovsa 1 zl. 20 kr. Dodávku získal Josef Sedlák za příplatek 1 zl. 45 kr. za každou míru žita i ovsa.

Dodávka obilí na rok 1803 obnášela 168 mír žita a 186 mír ovsa. Náhrada za míru žita určena byla na 2 zl., za míru ovsa 1 zl. Polovici dodávky převzali židé Adlerstein a Plov za přídavek 2 zl. 20 kr. na každou míru žita i ovsa. Druhou polovici dodávky žita přebral Adam Heller, když mu obec přidala k zemské bonifikaci ještě 3 zl. 30 kr. za každou míru. Zbývajících 93 mír ovsa dodal Josef Sedlák. Obdržel příplatek na každou míru 1 zl. 42 kr.

Celkového vydání při dodávkách od roku 1793 do roku 1803 měla obec polenská 8512 zl. 22 kr.

Mimo obilí byla obec nucena zjednatí eráru též velmi často povozy k převážení zásob. Tak dle krajského nařízení ze dne 22. ledna 1793 mělo město Polná stavěti ke dni 24. ledna 1793 do Čáslavě 15 povozů, které by odvezly mouku z této stanice do Prahy. Tyto povozy sehnal David Klein. Obec připlatila mu na každý povoz 3 zl. 45 kr., to je celkem 56 zl. 15 kr.

Jindy opět dne 24. srpna 1793 mělo se dostaviti do Kutné Hory 6 polenských povozů. Uloženo jim odvézti 48 centů mouky do Prahy. Opatřil je jakýsi žid z Lipnice. Polenští připlatili mu za každou fůru 1 zl. 5 kr.

Takových nařízení přišlo za celou dobu válečnou do roka několik. Obec přenechala pokaždé za určitý poplatek povinnost tu některému dodavateli, pravidelně židovi. Převážela se v prvních letech z Německého Brodu mouka do Budějovic, jindy různé naturálie z Čáslavě do Tábora, neb mouka z Německého Brodu do Jihlavy. Dne 5. ledna 1799 převáželo 22 polenských fůr 176 soudků soli ze Štokeravy do Pelhřimova. Převoz zprostředkovali sedláci z Janovic. Najmuli ho od polenské obce za 42 zl. 48 kr. Roku 1798 obnášel příplatek na jednu fůru 5 zl., roku 1799 v lednu 6 zl., v únoru již 9 zl., v říjnu dokonce 17 zl., v prosinci pak 18 zl. při obvyklých cestách.

Dne 29. ledna 1800 dodala obec polenská 20 povozů k dopravě ruských čet. Zjednal je Isak Frey, když mu obec zaplatila za každý 12 zl.

V dubnu 1802 dovezlo 30 povozů z Polné 240 soudků soli ze Štokeravy do Německého Brodu. Dopravu tu obstarali židé David Klein a Oseas Adlerstein za přídavek na každou fůru 4 zl. 36 kr.

Poslední fůry dodala Polná v září 1803, kdy jí bylo uloženo, aby na 10 solních povozech dovezla 100 sudů soli ze Štokeravy do Německého Brodu. Doprava ta pronajmuta byla polenskému Jakubu Kubíčkoví za příplatek 12 zl. 30 kr. za každou fůru, aneb 1 zl. 15 kr. za každý soudek soli.

Veškeré výdaje na dopravní povozy od roku 1793 do roku 1803 obnášely u obce polenské 5191 zl. 16 kr. Sečteno s výdaji na dodávky utrpělo město Polná od počátku francouzských válek do konce prosince 1803 škody 13.703 zl. 38 kr. Všech pozemkových a gruntovních daní platilo ročně 1077 zl. 49 kr.

Bonifikaci neobdržely strany pokaždé v penězích, ale také v dlužních úpisech či „památkách“ (německy: die Pamatky).

Roku 1796 kolovalo po panstvích jednotlivých krajů vyzvání zemské vlády, aby vrchnosti přispěly dobrovolně z vlasteneckého nadšení na zřízení fondu pro válečné operace čelící k obraně země. Kníže Dietrichstein uvolil se dáti k tomu účeli za veškerá svá panství nalézající se v Čechách dvě pětiny z vyměřeného mu v roce 1795 extraordinaria na válečnou půjčku 12.184 zl. 21 kr. a dvě pětiny ze zaplacených mu dodávek v obnosu 5169 zl. 31 kr. a 3 ¼ denáru, tedy ze sumy 17.353 zl. 53 kr. částku 6941 zl. 33 kr., kterou zaokrouhlil na 7000 zl.

Jednalo se též o postavení mysliveckých oddílů k obraně země. Seštávati měly z myslivců z povolání, hlavně z lesních úředníků a zřízců na panstvích. Kníže byl srozuměn, aby i jeho lesní personál hlásil se k mysliveckým formacím. Každý myslivec neb myslivecký mládenec postradatelný v revírech a hlásící se k vojsku měl dostati příplatek (Handgeld) 4 zl. Musel si však pušku a potřebné patřičné náboje opatřiti sám. Zajistil takovým jejich plat na obživu rodiny, pokud jejich služba v revírech bude se moci obstarávati bez nových vydání z důchodu knížecího. Z polenského panství vybráni byli 4 myslivci. Z ročního platu 60 zl. ponechal jim kníže polovinu co příspěvek po dobu jejich zařazení do vojska.

Poddaní, kteří by se přihlásili k dobrovolnickým sborům, dostali z knížecích prostředků 3 zl. na přilepšenou.

Roku 1805 vypukla znovu válka s Francií. Napoleon vítězil a dostal se až do Vídně, z Vídně do Moravy a do krajín panství polensko přibyslavského. O příhodách, které se v Polné a okolí za vpádu vojska fran-

couzského a spojeného s ním bavorského udály, podal vrchní hejtman Kašpar Tureček knížeti zevrubnou zprávu. Vyjímáme z ní:

První bavorská patrola přišla do Polné dne 22. listopadu 1805. Do 26. listopadu střídala se jedna za druhou skorem každou hodinu. Chovaly se klidně. Vyžádaly si jen potřebných věcí pro osobní potřeby, jako hedvábné šátky, rukavice, sukno, tabák a dýmky. Obdrževše žádané, uspokojení jídlem a pitím odebíraly se dále, aby učinily místo následujícím. Žádané věci a viktualie dodávali měšťané a židé mimo víno, které bylo bráno ze zámeckých zásob. Dne 23. listopadu nařízeno panství, aby neprodleně vydalo vojsku 36 centů ovsa, 200 snopů slámy a tolikéž sena. Také městu vyměřena byla současně větší dodávka potřeb pro vojsko k dodání v nejkratší době. Magistrát vyslal dva měšťany ke generálu, veliteli bavorského vojska, do Jihlavy, aby jej požádali o prodloužení dodací lhůty a o slevu na rekvizicích. Vrátili se jen s malým úspěchem.

Hejtman Tureček, když to uslyšel, vypravil se také do Jihlavy, chtěl je zejména zameziti vyprazdňování vinného sklepa panského. V stejný čas přišel do Jihlavy říšský maršálek Bernadotte a pruský ministr hrabě Haugwitz. Tureček nebyl proto hned předpuštěn ku generálu. Když tak několik hodin v předsíni generálova bytu čekal, zastavil jej neznámý důstojník z družiny jednoho ze zmíněných hodnostářů a tázal se jej, proč tu čeká. Obdržev odpověď sdělil hejtmanu, že nemá čáky býti předpuštěn, aby se vrátil raději domů a bydlí-li poblíž neb při moravské silnici, aby spěšně odklidil své lepší věci. Druhého dne v poledne přijel do Polné francouzský adjutant, aby opatřil byty pro generála, sebe, zjednal místnosti pro vojsko a určil stanoviště stráží. Sotva to vše opatřil, přijel generál, pluk pěchoty 3000 mužů a několik oddělení jízdy. Pěchota uložila se ve městě, jízda v osadách poblíž české silnice. O potravu, nápoje, obrok museli se v hojné míře postarat pro ubytované vojsko měšťané, hospodářský knížecí úřad a poddaní. Přirozeno, že umístiti takové množství vojska v malém okruhu bylo velmi nesnadno. Přihodilo se také několik bouřlivějších výstupů, které však se uklidnily bez pohromy. Toliko židovi, panskému vinopalníku, francouzští vojáci udělali větší škodu, vylivše a vypustivše mu veškerou zásobu kořalky.

Hejtmanu Turečkovi záleželo především, aby nebyly vyčerpány aneb zničeny zásoby vína v zámeckém sklepě a obilí v panském špejcharu. Předložil svoji prosbu u něho ubytovanému generálu Frerovi, který se mu zaručil, že jeho požadavku v patřičné formě přednesenému podle možnosti vyhoví. Slovu svému dostal.

Třetího dne pobytu tohoto vojska v Polné přišel adjutant k vrchnímu, poukazoval na dobrodiní, které mu generál prokázal ušetřením špýcharu a vinného sklepa, jakož i na rekvizici, která se vztahovala jen na nutné životní potřeby pro mužstvo. Při tom podotkl, že hejtmán projeví za to jistě svoje uznání. Vrchní počal, uhodnuv jeho úmysly, líčiti bídný finanční stav panství, jeho skrovné příjmy, kdyžť všechna předcházející léta byla neúrodná. Adjutant, vycítiv z toho, že se vrchní chce vyhnouti všemu odškodnění, počal hroziti, že dá sklep a špýchar vplen svým vojákům. Vrchní vida, že jde do tuhého, počal s adjutantem vyjednávat. Ten žádal buď 400 kusů species dukátů, aneb vypravení jednoho pohodlného poštovního vozu ve lhůtě 24 hodin. Vrchní se zapřísahal, že kdyby život svůj v sázku dal, tolik dukátů nesežene. Také prý nemožno v tak krátké době opatřit dobré poštovní koně. Adjutant trval houževnatě na svých požadavcích. Konečně ale svolil, aby se mu vyplatilo 5000 zl. v bankocetlích, když by se vrchnímu nepodařilo sehnati požadovanou sumu dukátů. Turečkovi podařilo se opatřit 18 dukátů v židovském městě. Zaplatil za ně 150 zl. Adjutant je přijal, o nějaké slevě nechtěl však ničeho slyšeti. Hejtmán už byl odhodlán vydati mu k připřezi svoje čtyři pěkné koně, které měl kdesi dobře uschovány. Zatím přišel rozkaz, aby generál s podřízeným vojskem připravil se rychle k dalšímu pochodu. Adjutant naléhal o ty koně. Hejtmán, který byl již zpraven, že vojsko co nejdříve odejítí musí, odvolával se, že ještě neuplynula smluvená doba 24 hodin a odkázal adjutanta, že mu dříve vyhověti nemůže, aby do té doby měl strpení. Tu žádal tento, aby mu tedy vyplacena baly peněžitá odměna 5000 zl. Na svém požadavku neodvolatelně trval. Konečně dal se přece uspokojiti 1200 zlatými, které mu v přítomnosti celého úřadu panského a magistrátního rady Růžičky důchodní František Jandourek vyplatil. K večeru odtáhlo francouzské vojsko směrem k Brnu. Zúčastnilo se dozajista nešťastné bitvy tří císařů dne 2. prosince u Slavkova.

Sotva Francouzi odtáhli, přišli Bavoráci. Vymáhali všude na obcích výpalné. Krucemburský farář musel se vykoupiti 100 zlatými, občané krucemburští složili výpalného 600 zl. Na své potulce krajinami českomoravské vysočiny přišli dne 2. prosince do Přibyslavi, právě když se zde konal výroční trh. Kolem 10. hodiny dopolední přišlo sem 38 mužů vojska francouzského, vedených dvěma důstojníky.²

² O tom, co se zde přihodilo, viz Půža, František: *Kronika přibyslavská*. Přibyslav 1914, s. 105 an.

Tentýž oddíl přijel téhož dne večer se čtyřmi raněnými do Polné. Byl by dozajista vymáhal i zde výpalné, kdyby mu nebylo sděleno, že císařští teprve před krátkou chvílí město opustili a dosud na blízku se zdržují. Zpráva ta přiměla nepřítele, že rychle z Polné se vzdálil.

Bavoři uloženi byli v Jihlavě, ve Štokách a okolních vesnicích. Třeba byli na blízku, neodvážili se už na panství polenském vypsanou rekvizici vymáhati. Císařští vedeni arciknížetem Ferdinandem blížili se z Čech k moravským hranicím a oddíly jejich dojížděly až do zdejší krajiny. Bavoráci nechtíce se vydati v nebezpečí, že budou tu a tam zaskočeni, od své hlavní trupy se nevzdalovali. Zatím arcikníže Ferdinand stáhl své vojsko až ke hranicím a snažil se bavorské vojsko pod generálem Wrede od Štoků a Jihlavy zahrnouti. Dne 5. prosince o 1. hodině odpoledne počala bitva na Hochbergu. Z věže kostelíka sv. Kateřiny v Polné bylo lze sledovati celý postup bitvy. Princi Ferdinandovi podařilo se Bavoráky ze Štoků vypuditi a poraziti. Císařští dostali se dne 6. prosince o 4. hodině odpoledne s hlavním stanem do Jihlavy, mezitím co přední voje pronásledovaly bavorské vojsko až k Moravským Budějovicím. Podle přiznání bavorského generála Wrede měl jeho sbor v těch dvou dnech 5. a 6. prosince 1300 mrtvých a raněných a na 800 upadlo jich do zajetí. Celý sbor nacházel se na útěku ve velikém nepořádku. Jeho úplné zničení zamezilo dne 6. prosince císařem Františkem po nešťastné bitvě u Slavkova osobně u Napoleona vyžádané a uzavřené příměří. Poněvadž bitva u Štoků a Jihlavy odehrála se už v době smlouveného klidu zbraní, bylo arciknížeti Ferdinandovi poručeno, aby vrátil a propustil všechny zajatce a svůj stan přeložil z Jihlavy na místo, kde ho měl před bitvou. Bavoráci opět zaujali Jihlavu a okolí.³

V Dolních Věžnicích utrpělo 23 rodin ubytováním francouzského vojska a ztrátou 4 koní škody 1145 zl. Český Šicendorf a Stříbrné Hory ztratily dodávkou nepřátelskému vojsku 599 zl. Při průchodu vojska Zábornou nadělalo toto škody 311 zl. V Horní Věžnici ubytované nepřátelské vojsko vzalo si dva koně. Veškerá ztráta, již utrpělo 19 rodin, obnášela 985 zl. Vesnice vzdálenější od Polné vykazují menší ztráty. Vepřová musela dodati příprěž a uhlí. Počítala si škody 262 zl. Stejně Oudoleň, měla veškeré škody 96 zl. Dobroutov, vesnice blízko Polné, měl časté návštěvy nepřátelských tlup. Odebralo se zde 14 koní. Postižených 24 rodin ztratilo 1665 zl. Nejvíce postižena byla poměrně obec Kamenná. 35 rodin čítalo si škodu na 2103 zl., neboť musely vydati nepřítel-

³ Vyličení bitvy viz též Pojmon, František: *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický*. Hradec Králové 1897, s. 65 an.

skému i domácímu vojsku veškeré krmivo, obilí a potraviny. Některé obce mimo přípřež a ubytování musely složit i daň z nevypálení. Tak Hluboká složila francouzským husarům výpalného 567 zl., Krucemburk měl velké škody i s výpalným 2252 zl. (153 rodin), Hrbov 419 zl.

Ubytováním a přípřeží utrpěly ztráty: Malá Věžnice 134 zl., Utín 14 rodin 518 zl., Volešná 37 rodin 567 zl., Česká Jablonná 26 rodin 332 zl., Ždírec 11 rodin 248 zl., Sobíňov 47 rodin 223 zl., Velká Losenice 96 rodin 691 zl., Sirákov 18 rodin 208 zl., Sázava 10 rodin 177 zl., Buková 12 rodin 64 zl., Šenfeld 60 rodin 379 zl., Německá Jablonná 16 rodin 232 zl., Malá Losenice 35 rodin 610 zl., Špinov 6 rodin 94 zl., Šachotín 10 rodin 466 zl., Janovice 25 rodin 718 zl. (počítaje v to ztrátu dvou koní), Modlíkov 4 rodiny 247 zl., Rosička 8 rodin 145 zl., Nížkov 30 rodin 901 zl., Peršíkov 10 rodin 115 zl., Borová 29 rodin 274 zl., Hřiště 15 rodin 305 zl., Pořežín 8 rodin 176 zl., Nové Dvory 18 rodin 477 zl., Poříč 4 rodiny 162 zl., Skrejšov 12 rodin 180 zl., Brzkov, Benátky a Kohoutov 90 rodin 550 zl., polenští židé vyjímaje vinopalnu 44 rodin 1043 zl.

Milan Šup

Spolky včera a dnes

Polenští občané se v minulosti, a je tomu tak i dnes, sdružovali v různých zájmových spolcích, které během času vznikaly a zanikaly podle počtu zájemců o jejich činnost, ale i v období pro jejich činnost nepříznivém – za první světové války, v době hospodářské krize a zejména za okupace republiky nacistickým Německem, kdy byly zakázány. V roce 1941 to byl Sokol, Orel, Junák – skaut a Národní Matice, Červený kříž, Národní jednota pošumavská a všechny spolky izraelské.

Po převzetí moci ve statě KSČ po roce 1948 začalo vylučování „nevhodných členů“ i z místních spolků a tehdejší MNV Polná vyzval spolky, aby sestavily akční výbory a provedly „očistu“ s tím, že pokud tak neučiní, bude spolek rozpuštěn.

Na počátku minulého století bylo v Polné více než 30 spolků, které postupně vznikly po roce 1850 a některé po opakovaně přerušené činnosti existují dodnes. Jejich výročí vzniku bývá vzpomenu na stránkách sborníku *Polensko*. Patří mezi ně zejména Tělocvičná jednota Sokol, pěvecký sbor Čestmír, Spolek divadelních ochotníků Jiří Poděbrad-

ský, Sbor dobrovolných hasičů Polná, místní organizace Červeného kříže a další. Data jejich založení zájemce nalezne zejména v *Adresáři politického okresu Německobrodského*.

Během let postupně zanikly Měšťanská beseda, losovní spolky Naděje a Štěstěna, Izraelský pohřební spolek, Spolek literátský, Izraelský bratrský spolek, Hospodářský spolek, Spolek vojenských vysloužilců, Soukromý spolek Fortuna, Místní odbor Ústřední matice školské, Učitelská jednota Komenský, Okrašlovací spolek Viktorin, Jubilejní fond ku podporování sirotek učitelských, Řemeslnická beseda, Jednota katolických jinochů a mužů pro Polnou a okolí, Místní odbor Národní jednoty Pošumavské, Krejcarový spolek pro mládež českých škol, Místní dámský odbor Národní jednoty Pošumavské, Izraelský náboženský spolek pro náboženskou isr. Polenskou, Klub velocipedistů, Národní vzdělávací beseda dělnická „Barák“, Křesťansko-sociální vzdělávací a podpůrný spolek paní a dívek pod ochranou sv. Anežky, Místní odbočka „Všeodborového Sdružení křesťanského dělnictva pro Království České pro Polnou a okolí. Z názvů spolků, jak doslovně byly tehdy pojmenovány, si můžeme odvodit jejich poslání a též, co bylo v době jejich vzniku a existence pro polenské občany důležité, aktuální.

O sto let později, na začátku 21. století, je spolková činnost opět bohatá, kdy bylo v Polné registrováno dokonce 53 spolků včetně několika výše uvedených, které vznikly již ve druhé polovině 19. století.

Literatura a prameny:

Kudrnáč, V.: *Adresář politického okresu Německobrodského*. Turnov 1903
Prchal, J.: *Polná ve 20. století*. Polná 2006

Jiří Klusáček

Setkání potomků Jana Nepomuka Klusáčka

V Přibyslavi se dne 15. května 1747 narodil **Jan Nepomuk Klusáček**. Jeho otcem byl svobodný měšťan **Pavel Klusáček** a matkou **Terezie Novotná**, která pocházela z dnes již zaniklé vsi Dvorce.

Dvě stě sedmdesát let poté, 10. června 2017, se sešli v Polné jeho potomci. Proč v Polné? Protože **Jan Nepomuk** opustil své rodné město

a svůj rodný dům, aby se mohl v Polné oženit. Založil tak jednu z polenských větví **Klusáčků**, původem z Příbyslavi.

Téměř šestadvacetiletý **Jan Nepomuk** uzavřel dne 10. února 1773 sňatek se sedmadvacetiletou vdovou **Johannou Budínskou**. **Johanna Šimánková** se dva roky před tím provdala za vdovce **Karla Budínského** z Kutné Hory. Ten provozoval v Polné ševcovskou živnost, ale 1. prosince 1772 zemřel. **Jan Nepomuk Klusáček** tak sňatkem získal možnost provozovat ševcovské řemeslo v uvolněné živnosti. Současně zřejmě vyženil i tři dcery, jednu z předchozího sňatku **Johanny** s **Karlem Budínským**, druhou z předchozího sňatku **Karla Budínského** s **Kateřinou Lang** roz. **Leixnerovou** a třetí z prvního sňatku **Kateřiny Leixnerové** s **Gottfriedem Langem**, původním ševcem – nájemcem v domě č. 8 U Měřinských (dnes č. p. 9). Byla to složitá doba, poznamenaná neúrodou a hladomorem let 1770 až 1772.

Jan Nepomuk Klusáček s **Johannou** měli pouze tři vlastní děti. **Tomáš** se narodil v roce 1776, **Jan** v roce 1782 a **Rosina** v roce 1786. Po třiceti pěti letech života v Polné zemřel **Jan Nepomuk** ve věku 61 let dne 4. října 1808. **Johanna Klusáčková** žila ještě dalších čtrnáct let a zemřela ve věku 76 let dne 25. srpna 1822.

Setkání se zúčastnilo 45 potomků (a jejich partnerů) druhého syna **Jana Nepomuka** a **Johanny Klusáčkových**, též **Jana**, narozeného dne 24. května 1782. **Jan (2) Klusáček** (pro přehlednost označený jako druhý) se oženil též šestadvacetiletý dne 25. února 1808 s dvaadvacetiletou **Antonii Grossovou**, dcerou **Antona Grosse**, městského kontribučního a **Elisabethy Riesenfelderin**. Otcem **Elisabethy**, podle polenské matriky **Alžběty z Riesenfeldu**, byl jihlavský měšťan a krajský komisař **Johann Riesenfelder z Riesenfeldu**. Jeho prapradědeček **Lucas Adalbert Risenfelder** byl 12. října 1642 povýšen císařem Ferdinandem III. do šlechtického stavu (Rittermässiger Adelstand) s predikátem **von Riesenfeld** a nárokem na oslovení "Wohl Edle Herr".

Za devatenáct let, od října 1808 do srpna 1827, se **Janovi** a **Antonii** narodilo devět dětí, ale pouze tři z nich měli další potomky. Dvě dívky a tři chlapci zemřeli v dětském věku a nejstarší syn **Severin** se sice oženil, ale žádné děti neměl.

V třetí generaci, počítajíc od **Jana Nepomuka Klusáčka**, se tak zakladateli dalších linií **Klusáčků** stali: **Antonín**, který se narodil v roce 1817, **Ludvík**, narozený roku 1822 a **Jan**, poslední dítě, narozený v roce 1827. **Jan (3)** měl dvě manželky a tak ve třetí generaci byly založeny čtyři rodové větve. Při setkání byli potomci těchto čtyř větví rozlišení barvami jmenovek.

Ve čtvrté generaci se narodilo více dětí, ale pouze šest z nich mělo další potomky. Dvě dcery **Jana (3)** zajistily svými sňatky propojení rodu **Klusáčků** na rody svých manželů, rody **Hlubockých** a **Zhořů**. V páté generaci se počet rodových linií zdvojnásobil. Z dvanácti dětí narozených v letech 1889 až 1917 bylo šest chlapců a šest dívek. Jejich sňatky způsobily, že do rozrodu vstoupily rody **Kouklíků**, **Tuzarů**, **Kašíků**, **Fialů** a **Hübschů**. Číslo od jedné do dvanácti na jmenovce určovalo, kdo do kterého klanu, založeného v této páté generaci, patří.

Devět z těchto dvanácti klanů bylo na srazu přítomno, jeden vyřel a ze dvou se z různých důvodů nikdo nemohl zúčastnit. V šesté generaci, z jejichž příslušníků mnozí v současné době ještě žijí, lze napočítat 22 potomků a těm odpovídá v sedmé generaci 38 potomků a v osmé generaci nejméně dalších 63 dětí. Vzhledem k časovému posunu mezi jednotlivými klanu se do této generace některé děti teprve rodí, ale jiní z této generace již mají vlastní děti a těch je v deváté generaci nejméně dvacet dva. Rozrod **Jana Nepomuka Klusáčka** je tak životaschopný a jistě by mu to udělalo radost.

Účastníci setkání se začali do Polné sjíždět po deváté hodině. Již před zahájením se mohli na několika vystavených panelech seznámit s některými předky a jejich historií. Po desáté hodině zástupci devíti klanů postupně představili přítomné. Někteří účastníci se viděli poprvé v životě. Následovala přednáška organizátora setkání **Jiřího Klusáčka** z Prahy - Ruzyně o historii rodu Klusáčků.

Začala informací o prvním prameni doloženým **Janem Klusáčkem ze Zhoře**, hejtmanem na litomyšlském panství Kostků z Postupic, který žil ve druhé polovině 15. století. V 16. století jsou pak doloženi dva nositelé jména **Klusáček**, oba se opět jmenovali **Jan**. Jeden žil v Mělníci a druhý v Praze. Jsou-li našimi přímými předky však zatím jasné není.

Někdy koncem 16. století se narodil **Pavel Klusáček**, který v roce 1602 kupuje od své tchýně dům v Příbyslavi. Urbář panství Polná – Příbyslav z roku 1636 jmenuje další **Klusáčky** v několika vsích, v jedné z nich, Hrbově, dnes části Polné, žijí **Klusáčkové** dodnes. V berní rule sepsané v letech 1653/54 nacházíme v Hrbově **Jakuba Klusáčka** a v Příbyslavi **Franze Klusáčka**. Také na Moravě již žijí, jak dokládají lánské rejstříky, na několika místech **Klusáčkové**. Jde o místa jako Ostrov nad Oslavou nebo Nové Veselí, která nejsou od Polné a Příbyslavi daleko. Jedinou vzdálenou výjimkou jsou dva **Klusáčkové** ve vsi Velká Bystřice, příslušející ke statku Olomouckého biskupství.

Toto rozložení **Klusáčků** v historii více méně dokládají i výsledky výzkumu o jejich Y – DNA. Ze vzorků Y-DNA asi čtyřiceti dobrovolníků bylo zjištěno, že **Klusáčkové** přísluší k šesti základním haplotypům. Toto testování přesvědčivě prokázalo příbuznost žijících potomků **Jana Nepomuka Klusáčka**, protože u všech byla Y-DNA totožná, odpovídající haplotypu Ribib2. A protože **Jan Nepomuk** byl prokazatelně pravnukem **Franze Klusáčka**, žijícího v roce 1653 v Příbyslavi, je téměř jisté, že i on měl tuto Y-DNA, která se přenáší z otce na syna.

Přednáška byla zakončena podrobnějším seznámením s životem tří bratrů **Antonína**, **Ludvíka** a **Jana (3)**. Všichni tři se svým způsobem zapsali do života Polné ve druhé polovině 19. století.

Antonín působil jako učitel v Polné od roku 1849 do roku 1877. V expozici Polenská škola jsou vystaveny některé jím vyrobené pomůcky. Po vynuceném odchodu z Polné (byl přeložen na školu ve Škrdlovicích u Žďáru nad Sázavou) se vrátil do Polné v roce 1889, žil zde ještě několik let a zapojil do bohaté spolkové činnosti v Polné. Zemřel roku 1898 u svého syna **Bohumila** v Praze.

Ludvík byl ševcem, ale též nájemcem panského dvora Ovčín. Také jeho působení v Polné zanechalo mnoho stop. Angažoval se ve správě obce jako předseda hospodářského odboru. V roce 1863 po požáru Polné působil v družstvu, které přijímalo a rozdělovalo dary pohořelým. Zemřel v roce 1908.

Jan (3) se vyučil truhlářem, po vojenské osmileté službě působil tři roky jako naddozorce u finanční stráže, poté se několik let živil jako hospodský a truhlář, až se v roce 1869 přihlásil na pozici městského účetního. Byl na toto místo přijat a působil v něm až do roku 1903. Nedlouho po uvolnění z této funkce v témže roce zemřel.

Setkání poté pokračovalo společným obědem a vzájemnou komunikací. Odpoledne bylo věnováno prohlídce polenského zámku a expozice polenské školy. Setkání bylo zakončeno po šestnácté hodině. Někteří využili nabídku na komentovanou prohlídku Polné od Jana Prchala, dlouholetého člena Klubu Za historickou Polnou a vydavatele i autora mnoha publikací o Polné, Polensku a jeho okolí. Provedl nás po Polné a zajímavě informoval o historii mnoha polenských domů i o polenských reáliích.

Setkání přineslo účastníkům mnoho zážitků. Kladná hodnocení a příjemná odezva po setkání dávají naději, že se podaří zorganizovat i druhé setkání. Mohlo by se uskutečnit v Příbyslavi ve dnech 12. až 13. června 2020.